

UREDNIŠTVO IN UPRAVA:
Videm, Via G. Mazzini št. 10/I.
Tel. 33-46 — Poštni predaj (Ca-
sella postale) Videm 186. —
Poštni čekovni račun (Conto
corr. post.): Videm, št. 24/7418.

MATAJUR

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

NAROČNINA:

Za Italijo: polletna 300 lir —
letna 500 lir — Za inozemstvo:
polletna 600 lir — letna 1000 lir
— Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 25 lir

Leto VII. — Štev. 15 (137)

UDINE, 1. - 15. OKTOBRA 1956

Izhaja vsakih 15 dni

Za vse - le za nas ne!

Ze večkrat je naše glasilo moralo povzdigniti svoj glas v teški in boleči zadevi, ki peče vse naše družine in vse naše ljudstvo v Beneški Sloveniji.

Stojimo pred začetkom novega šolskega leta. Vest in strah, da nas bodo naši otroci nekoč še lahko preklinjali, nas silijo, da zopet izrečemo besedo v obrambo naših pravic in da oblastem in poštenim javnosti izrazimo želje in voljo naših družin in staršev.

Ze sto let se nam beneškim Slovencem godi vnebovpijoča krivica, da nam odreka to pravo, ki je priznana vsaj teoretično in načelno vsakemu, človeku kateregakoli plemena in jezika, in to je: pravica pouka in izobrazbe v materinem jeziku.

Za vse ljudi na svetu to načelo velja, le za nas beneške Slovence — ne!

Zadnje čase se sliši in govori, da oblastva v Rimu pripravljajo načrte ali osnutke o uzakonitvi slovenskih šol na ozemlju italijanske republike. Tudi razne stranke so se zanimale za to vprašanje, ki daje, če je pravično izvedeno, vsaki državi pečat kulture in svobodoljublja.

Toda tu se pojavi tisto zlo, ki nam narakuje, da s pelinom v srcu in ne z besedo vprašamo: Ali je državna oblast, kateri tudi mi plačujemo krvi in denarni davek enako kot vsi ostali državljani, ali je ta oblast pri tem vsevažnem vprašanju vzela v poštev tudi beneške Slovence?

Zdi se, da kar velja za druge, da za nas ne velja. Bojimo se, da nas hočejo tiho prežreti kot da nas ni. Za svojo tezo bodo prinesli prav gotovo razna opravčila in izgovore. Saj jih že poznamo! Eden od teh bo tisti že znani po lisjaško zaviti ugovor: Saj ljudem po Beneški Sloveniji ni treba šol v materinem jeziku, ko pa vsi poznajo in govorijo tudi italijanski.

ZNANJE NI IZGUBA PRAVIC

Zoper ta ugovor moramo slovesno dvigniti svoj glas. Prvič ni res, da znajo naši ljudje prav dobro državni jezik. Dobro vemo, da se naši rojaki radi nauče tujih jezikov. Imeli smo pa že večkrat priložnost poudariti in z dokazi podpreti, da je v naših krajih tudi italijanska šola zamerjena in da se otroci tudi tega kar je po predpisih ukazano ne morejo naučiti. Posledica je, da ne znajo dobro ne materinske, ne italijanske.

Pa to vse še ni tako važno. Bolj bistveno je dejstvo, ki je utemeljeno v večnostnem in naravnem pravu in to je, da če KDO POZNA KAK TUJ JEZIK, SE ZARADI TEGA NIKAKOR NI ODPVEDAL PRAVICI DO MATERINSKINE IN POUKA V NJEJ!

Kje boste na primer dobili tako nesposobnega in nepoštenega Italijana, ki zna dobro nemško in ki bi zato rekel, da ni več pripadnik italijanske narodnosti?

Kaj velja torej zanj, naj velja za nas. Pravica je ena in nedeljiva ter se ne more spreminjati po kraju in času.

SAJ NIHCE NOČE!

Drugi ugovor, ki ga prinašajo proti uveljavljanju naših pravic v šolstvu, je prav tako hinavsko zloben in iz vrbe zvit. Praviijo: saj ljudje niso izrazili želje po slovenskih šolah, saj to ni volja staršev, morda niti potrebe po njih ne čutijo.

O, ti peklenska hinavščina!

Volja in globoka želja, vsega našega ljudstva in vseh družin je, da bi bili njih otroci prav tako kot so zamorčki v črni Afriki, deležni tudi oni v šoli materne besede. Samo da ta volja ni mogla ali ni smela priti do pravega izraza! VOLJA STARŠEV PA JE UTEMELJENA ŽE V PRIRODNEM PRAVU SAMEM.

Ze ko se otrok rodi iz slovenskih staršev in ko mu mati ob zibki usnavanko po domače poje in ko ga v svojem jeziku uči prvih molitvic, že s tem samim dejstvom je izražena volja staršev, da otrok ostane tudi ko doraste pripadnik istega rodu kot so starši. Da se ta prirodni zakon prizna, ni potreba šele kakih podpisanih ali podkrižanih izjav očeta in matere.

Debelo bi pogledal kak Anglež, če bi mu rekli: »Podpiši izjavo, da si Anglež, potem bo smel tvoj otrok v angleško šolo.« Prav je imel italijanski poslanec Con-

ci iz Poadižja, ki je zastopal italijansko manjšino v dunajskem parlamentu, ko je svečano izjavil: Država je dolžna sam ukazati staršem, da morajo otroci v tisto šolo, ki ustreza njih narodnemu bistvu.

Zahtevs staršev stojijo na trdni podlagi prirodnega prava in to pravo je država dolžna kot varuhinja podpirati in čuvati, ne pa ga z lokavostjo rušiti!

In še zadnji ugovor izpodbijemo: zakaj starši ne izrazijo želje in da jim ni nič mar, da bi tudi po naših vaseh odprli domače šole. Na to odgovorimo samo na kratko: ustrahovanje je tega krivo! Tisto nasilno in javno kot smo ga pretrpeli pod črnim režimom fašizma in tisto mrzlo nasilje, ki žuga vzeti našemu človeku še grenki in zadnji grizljaj iz ust, če se upa postaviti za svoje rodno pravo, ki ne obstoji samo v kruhu.

Zato ponavljamo v imenu vseh naših družin in staršev, da je kot za vse državljane in za naše sonarodnjake upravičena pravica in želja vgažati svoje otroke v materinski — ne da bi pri tem zamerjali poznanje italijanskega jezika in kulture — ista pravica je upravičena tudi za nas v Beneški Sloveniji. Italija kot kulturna in demokratična država mora uvideti pravico tudi najneznatnejši in najbolj zakoniti narodnostni skupini in ne ji vžigati pečata nezavednih državljanov druge vrste!

ŽELEZNICA ZAGRAJ - SV. IVAN OB NADIZI

Minister za promet je na seji rimskega parlamenta sporočil, da je posebna ministrska komisija sprejela sklep, da se začne z gradnjo nove železniške zveze Zagraj - S. Giovanni s katero bi se skrajšala proga Trst-Videm-Trbiž za 17 kilometrov.

Zborovanje županov skupnosti Nadiške doline

V Čedadu so se pred kratkim sestali novoizvoljeni župani in tajniki Špetra, ob Nadiži, Podbonesca, Sv. Lenarta, Sovodenj, Srednjega, Grmek, Dreke in nekaterih drugih občin, ki tvorijo gorsko skupnost čedadskega okrožja. Sestanku so poleg senatorja Pelizzo prisostvovali tudi predstavniki pokrajinske ustanove za gorsko ekonomijo, predstavniki pokrajinskega Kmetijskega inšpektorata in vodnega konzorcija.

Sestanek je bil zelo zanimiv, saj so na njem obravnavali zelo važna gospodarska vprašanja, ki zadevajo Nadiške doline. Predvsem so obravnavali pogozdovanje in druga izboljševalna dela v Nadiških dolinah in okolici Humina, za kar sta predvideni 2 milijardi lir, od katerih je 50 milijonov že odobrenih. Z omenjeno vsoto bodo začeli s pogozdovalnimi deli na Matjurju, in sicer v podboneški občini. Za to vprašanje so se posebno zanimali župani grmeške, špeterske in ahentske občine. Vsekakor jih je razveselila potrditev že stare novice, da namerava država izdati 2 milijardi za pogozdovalna in druga izboljševalna dela na tem najbolj vzhodnem delu dežele, toda mi se sprašujemo, kdaj nameravajo začeti dela. Obljube niso dovolj, beneški Slovenci jim ne moremo verjeti.

Sueško vprašanje

V Londonu je konferenca 18 držav, ki so se udeležile prve konference o Sueškem prekopu na povabilo Velike Britanije. Odposlanstvo, ki ga je vodil avstralski predsednik Menzies ni v Egiptu uspelo. Z Nasserjem ni bilo mogoče doseči sporazuma na podlagi zaključkov prve londonske konference. Ko je to postalo jasno, so Angleži dali pobudo za ustanovitev »Združenja uporabnikov Sueškega prekopas, ki naj bi vodilo promet skozi prekop za tiste države, ki bi se priključile Angliji, Franciji in Ameriki, to je državam, katerih predstavniki so se zdaj sestali v Londonu. Egiptovski predsednik Nasser je ta sklep odbil; proti njemu je nastopil tudi ruski tisk. V Londonu se zdaj posvetujejo, kaj naj bi ukrenili po negativnem odgovoru

Revščina in puščoba v Rezijanski dolini

Malo in slabe ceste — Otroci se malo nauče — Gozdove je treba obnoviti — Potreba novih delovišč in povzdig turizma — Namenoma se povzdiguje središče — Iz Uče pa je 70 km daleč do občine.

Asfaltirana ponteska cesta se dviga od Pušje vasi ob čudoviti Beli do Rezijute, ki jo obdajajo ponosna gorska pobočja in ki se kaže žive rane zadane v zadnji vojni z letalskim bombardirjem. Edina »java« daja kruh komaj desetim delavcem. Tu krenemo na desno in smo v dolini Rezije. Pokrajinska cesta se vleče po severnih obronkih. Spodaj pa šumi voda, ki izvira izpod Kanina. Dolina je polna luči, svežega zraka in pokrajinskih lepot.

Ce bi prišli v te kraje kot turisti in ob-

čudovalci naravnih krasot, bi imeli za brezbrizne in površne bralce in take, ki iščejo samo folklora, dovolj snovi. Ne videli bi pa bolečin, trpljenja in skrite revščine, ki se včasih hote prikriva iz prirojenega in človeškega sramu.

Cesta po kateri smo se peljali je edina prometna žila. Vmesna postaja je v Sv. Juriju, kjer sta nas domačini in neki ljudskošolski učitelj poučila o slabem stanju kraja. Glavno postajališče pa je Ravenca. Tu je središče in občinski sedež. Gradi se tudi strokovna šola, za kar

je bil že skrajni čas. Ravenca sprejme tudi nekaj letoviščarjev in se seveda bolj lepša; pravijo pa gotovi ljudje, da se to dela iz nekih gotovih namenov. Ima tudi to prednost, da se odtod odpirajo lepi in vabljivi razgledi. Korijera tudi vozi dvakrat na dan v Videm. Nasproti Ravenca proti jugu se vleče gorska veriga Muzcev (1816). Pod njim izvira Ter. Tam skozi bodo tudi predri predor za novo avtomobilsko cesto Trst-Trbiž-Dunaj, ki bo skozi drugi predor prišla pri Kluzah ven.

Za bolj zahtevne bralce povemo, da se z imenom Rezija označuje dolina, dolga 21 kilometrov, z istoimensko reko, kateri pravijo tudi Rezijanska Bela ali kar voda. Isto ime nosi tudi obširna občina, ki obsega vso dolino in del doline Učeje, ki se steka v Sočo. Značilne za dolino so peščene terase, ki so jih nagrmadili ledeniki ali naplavila voda, na njih stoje vase in v skoraj neznatni koščki rodovitne zemlje. Občina zavzema 120 kvadratnih kilometrov, od teh je približno 53 pokritih z gozdom, ki je povečini občinski. Prebivalstvo stalno narašča in se približuje že 4000 dušam. Ravenca jih šteje 313 (nadmorska višina 492 m); Sv. Jurij 827 (490 m); Stolbica 721 (572 m); Korita

(Nadaljevanje na 2. strani)

RAVENCA V REZJANSKI DOLINI

Uffici lussuosi e fantasie di giornalisti

Il solito, ci sembra, corsivista del »Messaggero Veneto« rivela una particolare predilezione ad agganciarsi, magari con una certa morbosa e quasi, per via dello stile, simpatica acidità, ai piccoli problemi, tendenzialmente marginali epperò facili facili, anziché riguardare e magari anche pontificare quelli grossi, quelli di fondo, insomma; e ve ne sono di molto preoccupanti, anziché.

Ma sarà forse, pensiamo, questione di gusti, più che di predisposizione, di intuito e sapienza politica e di »verve« professionale.

Ebbene, nel numero 215 (12.9.1956) del »Messaggero Veneto«, il suddato corsivista, una specie di »spesulatore« in campo sloveno, che può darsi, ai tempi del ventennio imperiale, con le folle oceaniche osannasse all'italianità di Lubiana divenuta per sicuri sogni provincia del nuovo impero di Roma, polemizzando con il »Novi List« di Trieste, ha trovato modo di far sapere all'incinta o meglio di super spiegare come qualmente, dissertando sul tema che ha per base la propaganda della stampa slovena »affinché i genitori sloveni iscrivano i loro figli nelle scuole slovene«, in questo settore, più che al volentieri dei genitori medesimi conti quella »jorse« dei quattro politici — capeggiati da un italiano rinnegato — installati nei lussuosi uffici di Udine, a tenere in piedi un fronte sloveno che mai, assolutamente mai, ha osato affrontare la prova delle urne, perché sa che ne uscirebbe ridicolmente dimensionato.

Ora a noi... della lega, interessa più che tutto — avremo modo più avanti di precisare in modo conveniente uomini e cose — per l'amore che portiamo alla verità, sottolineare soltanto che il forbito particolare dei »lussuosi uffici« esiste unicamente nella fantasia, forse malata, del corsivista, e che comunque questi »lussuosi uffici« — si tratta di una modesta stanzetta arredata alla bell'e meglio — si trovano alla portata di chiunque abbia desiderio di visitarli e di toccare così con mano, e piedi naturalmente, tanta »magnificenza«.

Troppo poco, vero, per tenere in piedi un fronte sloveno o qualsiasi altro fronte di battaglia anche se di natura cartacea.

Južnotirolsko vprašanje se vedno bolj zaostruje

V Bocnu na Južnem Tirolskem se je vršila otvoritev mednarodnega vzorčnega sejma. Da bi posebno poudarili važnost Južnega Tirola, sta se otvoritve sejma udeležila tudi predsednik republike Giovanni Gronchi in notranji minister Tambroni. Notranji minister je porabil to priliko, da se izjavi in to seveda v imenu italijanske vlade tudi v zadevi Južnega Ti-

rola. Dejal je »za Italijo Južni Tirol ni nikakšen problem, še manj pa obstoja južnotirolsko vprašanje. Nemška manjšina mora vzeti na znanje, da je nihče ne podjarmlja, ne zmanjšuje in tudi ne ponižuje. V naši deželi obstojajo jamstva v ustavi in zakonih in popolna svoboda. Nič ne upravičuje, da bi se italijanski državljani, tudi če pripadajo manjšini, obračali na druge države, enako vlada ne more trpeti, da bi zasledovali metode, ki so žaljive za vsako samostojno državo. Nemška manjšina naj vzame na znanje, da je nihče ne posiljuje, nihče ne prikraduje in tudi nihče ne ponižuje.«

Na koncu svojega govora je minister Tambroni še pozval južnotirolske župane na skupno lojalno delo za napredek in blaginjo.

Na to ministrovo izjavo se je oglasil ne samo avstrijski tisk, ampak tudi avstrijski podtajnik v zunanem ministrstvu in izvedenec manjšinskega vprašanja v Južnem Tirolu, Gschnitzer, ki je dal za tisk posebno izjavo. V njej je avstrijski državnik ugotovil, da avstrijska zvezna vlada ne more smatrati južnotirolskega vprašanja za italijansko notranjo zadevo. Proti stališču, ki ga brani minister Tambroni, stoji dejstvo, da sta Italija in Avstrija sklenili leta 1946 pariško pogodbo. S ta-

(Nadaljevanje na 2. strani)

GORJANI

IZPOUNJENA OBECA

Skuažej ne moremo vjeruati, ke čemo u kratkem mjeti u Bregu napejano električno luč. Dougo ljet so obečevali, nazadnje so se pa decideli, de izpounejo obečo. »Cassa Depositi e Prestiti« ne posudila našemu kumunu za napejati luč 3.750.000 lir, ostalo u če pa kriti naš kumun. Djela nu če začeti tele dni.

BRDO

Z OBEČAMI NE MOREMO ŽIVITI

Frejšnji tjeđan e biu tu naši dolni videmski veškul. Z njim so parši še nekateri videmski politični raprezentanti. Ta ogled usjeh tjeđi u nje bi kuj cjerkvenega karaterja, ma ne jentrala še pulitika, če so se interesiali kako no naši judje žive. Rjedkokrat u pride tikeri ta h nam za vidati kako ve živimo, zatuó smo bé zlo kontenti te vizite.

Situación par nas na e zlo slaba. Našje judje no ne vjeđó več kako živiti. Tezje, ke so mladi no se pomagajo, zak' no ređó po svjetu, a te bozji judje, k' no jih ne marajo nikjer, no ne vjeđó kako indavant u olejči. Po svjetu anjelé no če kuj mlade, ta pod 35 ljet. Te družji no muorejo par kiši ostati brez djela an brez kruha. Zatuó naj autoritadi se interesajta odprjeti kako djelo kle par nas, saj so same vidale, k' s tjem, ke ve pardjelamo ta na naši zemji ne moremo živiti. Autoritadi so obečale njih interesament, a tjeđ smo že štufi zak' te desat ljet, k' no nam je djelajo. Z samimi obečami u ne more majedan živiti.

NEME

ASFALTIRANJE CJESTE NEME-TARŽIZEM

To nje dougo od tega, k' so začeli asfaltirati cjesto Neme - Taržizem. Drugi proget za asfaltirati cjesto Neme - Čenta u če beti prece naret. Takoviš na se če izpouniti želja usjeh po dobri cjesti, k' fin donás človjeku za morjeti po njej se pejati ne koventala maškera.

Zlo to bi telo koventati popraviti še cjesto Karnajske doline. Ta na je maso tesna; tu kacjem kraju dua kamjona no ne morejo se srjesti. Anu zat, to njema uzabiti, k' Karnajska cjesta, anjelé k' u je odpert obmejni prehod na Mostu ob Nadiži, na povezuje Kobariški kot z Nema-mi.

ČEDAD

Mali obmejni promet

Mali obmejni promet, ki deluje na podlagi videmškega sporazuma od 20. avošta 1955, se razvija zadnje čase nimar buojš. Čeglih je med našo daželo an zgor-njo Soško dolino samo en blok parve kategoriji u Štupci, skuoz katjerega vodi dobra automobilska cjesta, vidimo, de je u tjem ljetu prešlo mejo 26.050 italijanskih an 37.660 jugoslovanskih državljanov. Največji trafik so seveda beležili na bloku prve kategorije u Štupci, skuoz katjerega vozi autobus Čedad - Kobarič - Tolmin, kjer je prešlo mejo 19.500 italijanskih an 29.000 jugoslovanskih državljanov. Na prehodih druge kategorije pa so bili zabeleženi tile prehodi: Polava pri Čepeljščih 2040 italijanskih an 4480 jugoslovanskih državljanov, prehod u Solarjih pri Dreki 2200 an 1570, Mišček u Idrijski dolini pa 2310 an 2410. Par tjem pa njeso štjeti prehodi čez Učejo an Most na Nadiži, katjere so odprli šele pred tremi mjeseci, skuoz katjere je šlo tudi precej ljudi iz obeh krajev. Štjeti njeso tudi prehodi dvolastnikov, ki hodiyo usak dan sem an tja obdjelovat svojo zemjo.

Zavoj tega lahko porčemo, de je izvajanje videmškega sporazuma tudi u naši daželi pokazalo njegovo nuinost. Odkar so odprti ti bloki se je Nadiška dolina popounoma spremenila. Obnovljeni so spet stiki, ki so bil douga ljeta po podpisu mirov-

Južnotirolsko vprašanje

(Nadaljevanje s 1. strani)

lišča italijanskega notranjega ministra Tambronija so razen tega v nasprotju izjave drugih članov italijanske vlade, kakor tudi dejstvo, da so se o južnotirolski vprašanji že ponovno vodila pogajanja med italijanskimi in avstrijskimi organi na osnovi omenjene pogodbe. Ne morejo se reševati evropski problemi tako, da jih enostavno evropsko lasmo za neobstoječe, in to še tem manj v času, ko se mednarodne organizacije tako vztrajno ukvarjajo s temeljnimi pravicami narodov, vključno s pravico samoodločbe.

Tambronijev govor je imel živahen odmev tudi v tisku. Južnotirolski manjšinski dnevnik »Dolomiten« piše, da spominja ministrov govor vse preveč na »raporte« iz preteklega časa. »Tiroler Tageszeitung« iz Innsbrucka pa govori o »povratku k sistemu fašističnega režima.«

TIPANA

Tipanski kumunski Konsej u krizi?

Tri mjesce to je od tega kar e bi votan te novi konsėj kumunal an judje no se sprašujejo, ali te se kej kambjalo u tjem času. Konsėj kumunal sestavja venča part novih može (od 15 to jih je 8 novih) an usi ti so obečevali, prej kuj beti votani, k' no če več kuj kej dobrega narditi za naše judi. A kuó no pomagajo novi može, na obečo so uzabili an itako to gre živjenje indavant tu kumunu kar po starem sistemu.

Tezje, ki so najbuj upravičeni se lamentati, so Prosnijeni. Prosnid to je vas, k' na je najbuj delč od Tipane. Tu konseju kumunal no majó pa 6 svojih mož, k' no majó na žalost, tej k' ve vidimo, zlo malo besjede tu kumunu, če njeso fin donás mogli še nič otenjiti. Cjesta, k' na peje u ravnino, na je še zmjeraj zapuščena, an če no je ne popraviyo, se čez par mjesecu no bo moglo več voziti po njej. Kakor znano, še tu Tipano, kjer na je sede kumunal, na ne vodi majedna cjesta an to se nančej ne čekakrá o kakem prožetu za jo narditi.

Kuó mamó stortí? Iti indavant po tej pčti to ne more. Po vaseh to se čuje praviti, k' prosniški može no če dati dimišjoni, če no ne bojo rešili probleme njih vasi. A kuó to če priti zat? Nič to ne bo buojše! Dimišjoni šestih kumunskih mož no bi tjele spraviti kumun u krizo, tuó to pride rejči, k' konsėj kumunal o bi se muoru razpustiti an itako u bi biu poslan tu kumun komisar. Use tuó bi pa blo sigurno na škodo judi. A to bi ne bó buojše, k' no se usi naši kumunski može loži-ta dakordo an zaprosijo governo za pomoč, ker kase našega kumuna so prazne?

ne pogodbe prekinjeni. Oživila je tudi trgovina, ki daje kruh an možnost eksistence cjeli varsti ljudi. Nekaterje trgovine an oštarije u Čedadu an Špetru, ki so ble že na robu propada, so se spet postavile na noge glih zatuó, ker je sadá več movimenta, kar parhajajo ljudje iz onkraj meje.

Promet bi lahko biu še večji, če bi gor postavili še kajšno drugo automobilsko linijo skuoz kajšen drug blok. Zapadna Benška Slovenija na primer njema nobedne autobusne zveze z obmejnimi bloki. Učeja an Terska dolina sta precej oddaljeni od Štupce an zatuó je prú malo ljudi, ki bi hodili onkraj meje, čeglih imajo propustnico, ker njemajo nikakih prometnih zvez. Prú bi bluó, de bi gor postavili autobusno linijo, ki bi vezala Čento an Tersko dolino skuoz Učejo na Bovško.

PODBONESEC
MOST LOG - PODVRŠIC
DOGRAJEN

Končno se je ljudem iz Podvršiča le izpounila želja, de so parši do mosta, ki iz Loga peje čez Nadižo. Cjelih 20 ljet je biu u programu, ljudje skoraj ne puominjo kedaj so začeli djelati parve pratike za nardit most. Paršla je med tjem tudi uojšká an takuó se je z djeli zaulačevalo iz ljeta u ljetu an ljudje so muorali zavoj tega tarpjeti. Po tarkaj ljetih so počasi spravili kupe ves materjal an načrte an tudi ljudje so pokazal dobro vojo par djelu. S pomočjo tehničnega urada an s prostovoljním djelom domačinou so most pred dnevi dodjelali. Doug je 50 metru an darži 120 q teže. U kratkem bo inauguracijon.

PROMETNA NESREČA. Pretekli tjeđan sta se zlo hudo ponesrečila 22 ljetni Kilnjon Marko an 24 ljetni Cedernac Silvan oba doma iz Cicigovej, kar sta se pejala z motorjem iz Podboneca u Log. Zaletjela sta se u ciklista an ga zlo poškodovala. Use tri ponesrečence so pejali z rešilnim automobilom u čedadski špitau. Jeršet Plo iz Loga — ciklist — si je zlomu desno nogo an ušafa več poškodb po obrazu, Kilnjon se je udaru u glavo, Cedernac pa se je zlomu nuos.

Še 76 ljetnika Birtič Petra iz Podboneca so muorali pejati u špitau, ker je padu z adnegá drevesa an se močno udaru u hrbet.

Pa ne kuj Prosnid, še druge vasi so, k' no majó veliko bizunjo, k' no jim kej nardita. Brezje pražemplen to je vas najbuj zapuščena od kumuna. An Karnahat? Debelež u njema nančej ne fontane. An itako indavant, tu usaki vasi to kej manča.

To koventá zatuó, k' konsėj kumunal u prevedej za use te reči an k' u ne zubiej časa z zaulačevanjem. Z dimišjoni to se če zarjes malo narditi.

NESREČA PAR DJELU. Kar je sjeku travo na senožeti se je 27 ljetni Kos Angel iz Tipane močno urjeu u čampno no-

REZIJA

Ali bo Učeja dobila luč in mlekarno?

Ob priliki »sagre« in blagoslovitve nove kapelice je prišel v Učejo tudi novi videmski nadškof Zaffonato, kar je zelo redek slučaj za zakonito vas. Med mnogoštevilnimi izletniki, ki so prišli iz Terske in Rezijanske doline, je bilo videti tudi precej ljudi iz Bovškega, ki so prišli na obisk k znanec in obenem na tradicionalno »sagro«. V popoldanskih urah so prispeli v Učejo tudi rezijanski župan, tajnik in nekateri občinski odborniki, duhovščina iz Rezijanske doline, komandant karabinerjev in finančne straže in nekateri pokrajinski svetovalci. Po končanem popoldanskem cerkvenem obredu so se vsi predstavniki oblasti zbrali v šoli, da so razpravljali o nekaterih važnih problemih.

Domači kaplan, ki je tudi učitelj v Učeji, je prisotnim obrazložil načrt zgradbe v kateri bo obratovala mlekaria in bo obenem tudi farovž. Sredstva za to gradnjo bo dala država na podlagi zakona o pomoči gorskim krajem. Nadalje so razpravljali tudi o možnosti napeljave električne luči. Ing. Giacomuzzi, pokrajinski svetnik in predsednik SFE (Furlanske Električne Družbe) je dejal, da je možno, da dobi Učeja luč v kratkem, ker so tudi za takšna dela olajšave na podlagi zakona o pomoči gorskim krajem in drugih ustanov.

Napeljava električne luči in gradnja mlekarne bo za Učejo velikega pomena. Kako prijetno bo, ko bo zasvetila luč in ko bodo ljudje mogli poslušati radio. Tudi mlekaria je potrebna. V Učeji je malo rodovitnega sveta, goje pa živino v precej veliki meri, a zaradi pomanjkanja mlekarne domači izdelki nimajo takšne cene na trgu kot mlekariaški. Z gradnjo mlekarne se bo torej lahko izboljšalo tudi gospodarstvo, ki je danes zelo slabo.

STARO APNENICO SO ODKRILI

V Osojanih in sicer v kraju Molovine so odkrili ob Potoku pod več metrov globokim plazom apnenico, ki pravijo, da je stara več stoletij. Apno je ugašeno in zelo dobro ohranjeno. Strokovnjaki pravijo, da je to apnenico pokrili najbrže kakšen plaz in ljudje ga niso odstranili in tako se je apno ohranilo do današnjih dni. Vsekakor je ta najdba zanimiva.

HUDA PROMETNA NESREČA

Pretekli tjeđan sta se blizu Pontebe u Kanalski dolini zlo hudo poškodovala z motociklom 33 ljetni Culetto Vitalino an njega kužina 25 ljetna Lina Lendaro, oba doma iz Tera. Motociklist je zgubil ekulibrijo an se z uso močjo zaletu u mjer na čampni kraj cjeste. Oba sta odletjela iz motocikla an se hudo udarila. Pejali so jih u huminski špitau, kjer so mjedihi konštatali, de si je Culetto zlomú čampno nogo an roko, njegá kužina pa si je prebila lobanjo an zatuó je njeno živjenje u perikulju.

AHTEN

ODŠLI SO U GERMANIJO

Iz našega kumuna je šlo tu Germanijo na djelo 50 djelauca. Venča part od njih so formazjerji. No pravijo, k' no majó dan dobar kontrat od djela. Usjem ve auguramo dosti srenče an k' ne se uarnita zdravi ta svej hiši.

PORČINJ. Za porčinjsko cjesto so delili drugih 1.500.000 lir. S to usoto denarja no bi muorli do končá zgraditi to pot, k' na tekaj koventá judem iz te gorske vasi.

SUBID. Naša vas na má največ emigrantu tu našjem kumunu. Od 572 judi,

go. Mworu je iti tah mjedihi an u če mjetu ne dva tjeđna ščepanja.

AUTOBUSNE VOŽNJE. Anjelé, k' u je odpert obmejni prehod ta na Mostu ob Nadiži (Ponte Vittorio) to bi tjele ljepo stati, k' autobus Videm - Platišće, k' vozi samo trikrat tjeđensko, u bi vozu usaki dan. To je dosti judi iz Breginjskega kota, k' no hodiyo tu Tipano an druge bližnje vasi, zatuó te maso malo, k' autobus u vozi trikrat tjeđensko. Dobró to bi tjele beti, k' vožnja te autobusne linije na se raztegni fin do Mosta ob Nadiži. Itako no bi tjele se je posluževati še judje taz Prosnidá naj to bodi za priti fin tu Tipano, sedež kumuna, naj bo za iti tu Čento ali Videm.

Revščina in puščoba v Rezijanski dolini

(Nadaljevanje s 1. strani)

725 (641 m). Te so na desnem bregu Rezije. Na levem pa Njivica 514 (465 m) in Osojani 1022 (490 m). V Volčji dolini proti Zagi leži pa Učeja s 301 prebivalci (663 m), o kateri bomo u naslednjih člankih obširneje govorili. Za sedaj je dovolj, če povemo, da se včasih v Učeji živi kot v srednjem veku. Če hoče vaščan v Ravenco na občinski urad po kako listino, mora prehoditi strašno pot. Če gre po zdravnika, babico, mora narediti kar 70 kilometrov ceste ali iti peš deset ur preko prelaza Kila (1289 m); tod peje stara, opuščena steza po kateri ni mogoče hoditi pozimi in v slabem vremenu.

Od drugih vasi so najbolj zapuščene in pozabljene Osojani, čeprav najbolj obljude. Naredijo vtis kakega razmetanega čebelnjaka, tako so hiše na kupu, napol zrušene in v nevarnosti, da se podero.

Rezijani govore slovensko narečje, ki se zelo približuje srbohrvaščini. Toda zdaj ne gre za lingvistična vprašanja. Zaradi sosedstva z italijansčino in furlan-

REZIJA: SKUPINA REZJANOV V NARODNI NOŠI

ščino so si Rezijani sposodili dosti besed, ki so pa sprejele slovensko oblikoslovje. Gotovo pa so Rezijani veja Slovencev, ki so se naselili najbolj na zapad u alpske doline, kar se je zgodilo v šestem stoletju. Takrat so se po ugotovitvah zgodovinarjev Slovenci stalno naselili v Julijskih Predalпах in v Reziji.

V Ravenci nam je nekdo, ki ima dolgo skušnjo in pozna žalostno pot v svet za kruhom, pravil: »Poglejte tam gori, tam so stebri križevega pota — koliko teh stebrov je pri nas na vsak korak; na vrhu je pa cerkva Kalvarije. Verjemite mi, to ime Kalvarija je prava oznaka za trpljenje rodu, ki se je že vdal u svojo usodo.« Sami vase sopogreznjeni, čeprav skušajo to prikriti, ponižani in zapuščeni. Povrh je pa še zemlja nerodovitna.

Obiskali smo vse zaselke v Reziji. Povsod slabe ceste, ponekod morejo preko njih le traktorji. Manjkajo greznice, električna luč, otroška zavetišča, šolski

SV. PETER SLOVENOV

IZ KAMUNSKEGA KONSEJA'

Preteklo nedejo je biu konsėj na našem kamunu, kjer so razpravljali kakuó bi preuredil neko kamunsko hišo u stanovanjsko hišo za dva kamunske impjegada.

DOBRA JAGA. Zadnje čase, odkar so se parkazal divji prašiči kar u tropáh, se jagri dosti trudijo, de bi uničili te puojške škodiluce. Več skupin jagru, ki parhajajo tudi iz drugih krajev, organizirajo pogostoma skupne jage. Pretekli tjeđan je bla jaga zlo dobra, blizu Prešnega so pobli velikega divjega prašiča, ki je vagu okuol 160 kil. U Nadiški dolini so pobli tudi nekaj jazbecu an lisic, ki tudi djelajo veliko škodo. Jazbeci uničujejo puojške pardjelke, ki so u tjem času še venč-part na njivi, lisice pa krađejo kakuóš an morijo mlado divjačino. Ljudje so bli vesjeli, kar so čuli o takuó dobri jagi an se troštajo, de bojo sadá buj varni pardjelki an kokošnjaki.

SV. LENART

U KRAVARJU DJELAJO BRITOF

Pretekli tjeđan so začeli djelati u Kravarju britof. To djelo je bluó zlo potrebnó, kjer do sadá so muorali pokopavat u Sv. Lenartu, ki je pa oddaljen od vasi več kilometru. Pogrebi so bli zlo težavni, posebno pozimi, kar je zapadu sneg an so muorali večkrat daržati mrliče u hiši, dok njeso očistili cjeste.

prostori, prostori za zabavo in oddih. Predvsem pa manjka vir življenja: delo. Najbolj zapuščeni kraji, pozabljeni in skoro izven sveta so Korita in Lišćece. Povsod srečaš same zaskrbljene obraze, ki kažejo znake fizičnega in moralnega trpljenja; prave fotografije bede in žalosti. Izražajo znake odpora proti tistim, ki bi mogli in morali, a se zanje ne brigajo.

Gozdovi. Reklj smo že, da so skoro vsi občinska last. Izdajo pa malo, ker se je sekira in človeška želja po dobičku pridružila naravnim neizgledom. Nekoč je bil gozd največje in edino bogastvo Rezijanov. To lesno bogastvo je nevestno izrabljanje skoro popolnoma uničilo. Tudi o teh pokončanih gozdovih bomo morali še gvoriti. Za njih obnovo bi bilo treba 35 do 40 let časa, skoraj dva rodova. Ne vemo čemu oblastva čakajo, da bi pogozdovala in odpomogla revščini, ki biča te kraje.

Kako pa ljudje žive? Večina od stradanja. Tu ni nikake industrije, par obrtnikov, malo na pol rodovitne zemlje. Za

par ruh, ki ne more dati živeža. Pašniki so skromni. Vedno pa je odprto izseljevanje s katerim mislijo oblastniki in vlada odpomoci veliki revščini. Izseljevanje je žalostna in neozdravljiva rana; krepke može odteguje domu, kraji se praznijo in ženske so prisiljene k težkemu in nečloveškemu delu.

V dolini so nam pripovedovali o krajevni avtonomiji in posebnem statutu.

To bi bila edina učinkovita pot, ki bi lahko gospodarsko in socialno prerodila dolino, ker so zaman čakali, da bi odgovorni vladni može kaj ukrenili za gospodarsko zboljšanje in za ohranitev človeškega dostojanstva Rezijanov. Samo z uvedbo samouprave bi se lahko ustvarila možnost dela, primerna prometna sredstva in dobičkanosni turizem. Predvsem bi se pa uveljavile vse pravice v planinah in gozdu, katere odrekaajo Rezijanom prav zato, ker so jih potpisnili v take razmere.

Tretje zajčje gnezdo

Zadnje gnezdo imajo domači zajci najkasneje oktobra. Hlad še ni preoster in samice kote brez nevarnosti, da bi goli mladiči v mrzli noči poginili, še preden bi se osušili v mehkem gnezdu. Starejša samica goličem skrbneje postelje, napuli si obilico mehke dlake, da mrzli mladičem ne pride do živga. Le redko se primeri, da jih mrz mraz uniči. Mlade samice pa skote često izven gnezda. Tedaj je jesenski mrz, ki včasih oktobra občutno pritiska, za nežno, komaj porojeno življenje pogubonosno. Zato je mnogo ugodneje, če imajo samice svoje zadnje gnezdo čim bolj zgodaj, vsaj sploščka oktobra. Pa tudi zaradi prehrane je neugodno, če so samice skotile tretjič pozno, ker sočno zelenje rada jemlje slana in tako ni več primeren za krmo doječih živali.

Za rast mladičev je sveže zelenje zelo priporočljivo. Seveda le dotlej, dokler je še primerno za krmo. Zlasti mladičem je po slani osmojeno zelenje nevarno. Ko pa zbole prebavila, kmalu poginejo. Mnogo moramo paziti zaradi tega. V nobenem primeru pa niso mladiči iz tretjega gnezda priporočljivi za plemenske živali. Zredimo jih le za zakol. Zato mladiče kmalu začnemo dobro krmiti za odebeltitev ter jim dajemo dosti krompirja in po možnosti tudi koruze in otrobov. Okoli novega leta so že tolikšni, da so dobri za v lonec.

Pripravite živinsko krmo za zimo

JESENSKA PAŠA, če bo vreme ugodno in se bodo travniki vsaj nekoliko obrastli, naj se uporablja čim dlje, dokler vreme to dopušča, da se s tem čim več ostale krme prihrani za zimske mesece. Tudi z listjem korenstva naj se varčno postopa, ker je to krmilo precej tečno in živini mnogo zaleže. Zato je dobro, če ga zmešamo z narezano slamno, da ga moremo čim dlje uporabljati, pri čemer si prihranimo mnogo sena, ki nam bo spomladi prav prišlo.

SLAMA IN PLEVE žitnih in stročnih rastlin so precej redilne, če jih pravilno pokladamo; te nadomestijo vsaj deloma seno in celo deteljo. Pleve ovsu in ječmene in pleve stročnic (fiziola, graha) so v svoji hranilni vrednosti enake detelj-nemu senu. Ne moremo pa priporočati plev od pšenice - osinke, ker osine rade zalzejo v prebavne organe in povzročajo tam razna vnetja. Pred pokladijem je treba pleve ovlažiti z vodo, da postanejo lažje prebavne.

KORUZI STORZI, ki jih navadno uporabljamo za kurjavo, so tako redilni, da skoro dosegajo hranilno vrednost pšeničnih otrobov, če jih zmeljemo in ovlažimo. To lahko z gotovostjo trdimo danes ko se pšenica za moko melje na 90%, da se iz nje dobi čim več tega živila za prehrano prebivalstva. Naravno je, da so potem otrobi slabši in ne dosegajo nekdanje redilne vrednosti za živino.

KORUZNICA je tudi dobra krma za živino. Največ zaleže, če jo sesekljamo, ovlažimo ter pomešamo s senom ali slamno. Da ohranimo čim izdatnejšo redilnost, jo čimprej po trgatvi storžev posečemo, osušimo in spravimo pod streho, da jo dež ne izpira.

TRGATEV

Vsakdo lahko naredi iz grozdja vino. Iz dobrega grozdja lahko naredimo dobro, pa tudi slabo vino. Zlasti ne trgajmo grozdja dokler je na njem rosa, in tudi ne takoj po dežju. Pri sami trgatvi pazimo, da bomo že v vinogradu ločili gnilo, zeleno in po boleznih pokvarjeno grozdje od zdravega. Grozdje moramo odbirati tudi, če pridelujemo le navadno vino. Seveda mora biti toliko skrbneje odbrano, kolikor so boljša vina. V klet moramo grozdje pripeljati istega dne, ko smo ga potrgali.

Če hočemo imeti dobro vino, moramo odstraniti jagode od hlastin (pecljev). To opravilo imenujemo robkanje, ki ga izvedemo na roke ali pa z robkalnimi stroji. Če robkamo z rokami, uporabljamo nalašč za to prirejene mreže, ki pa ne smejo biti železne ali cinkaste. Železne

ali cinkaste mreže kmalu uniči kislina, ki je v moštu. Poleg tega pa je taka mreža tudi v škodo vinu. Mreže morajo biti bakrene.

Vrenje izvajamo za rdeča in bela vina različno.

Rdeč mošt kuhamo na tropinah, ki dajo iz sebe barvila, ki so v njih. Vrenje naj traja 3 do 4, tudi 5 dni. Med tem moramo vsakih 8 ur potlačiti trop. Paziti pa moramo, da niso tropine nakisane.

Bel mošt pa pustimo vreti na tropinah samo malo časa, od 12 do 14 ur. Ko se napravi v kadi trop (klobuk), odtočimo mošt in ga damo v sode, kjer vrenje nadaljuje. Vložimo kipele voh, ki dopuščajo izstop plinov, a zabranjuje dostop zraka.

Ko je končano tiho vrenje, pretočimo vino v čiste sode, dolijemo in jih začepimo. To se navadno zgodi še pred sredo meseca novembra. Bela vina potrebujejo preko zime nizko temperaturo. Puščajmo zato v hladnih nočeh okna v kleti odprta. Mrz je izvrstno čistilo za vino, a nič ne stane. Konec decembra, a samo ob jasnih in ne vetrovnih dneh, pretočimo vino v drugič. Sode vsako toliko dolijemo (navadno vsakih 8 dni). Z dolivanjem preprečimo, da nam vino ne postane kanasto (vinski cvet).

Sajenje sadnega drevja

Najprimernejši čas za sajenje je jesen. Takrat sajeno drevje se deloma še pred zimo ukorenini in začne spomladi odganjati istočasno z ostalim starejšim drevjem.

Jeseni začnemo saditi takoj, ko je listje odpadlo z dreva, to je že konec meseca oktobra. Ako nam vreme dopušča, sadimo drevje lahko celo zimo.

Zimska saditev nima nikakih prednosti od spomladanske razen te, da je delo prej opravljeno. Spomladanska saditev se priporoča povsod tam, kjer je zemlja težka in lega hladna. Koščičasto sadno drevje je na splošno bolj saditi spomladi. Najbolje je saditi ob oblačnem, vlažnem vremenu, vendar mora biti zemlja toliko usahlja, da se ne prijemlje orodja.

Pred sajenjem moramo obrezati korenine. To delo je najboljše izvršiti neposredno pred sajenjem. Debelejše korenine obrežemo tako, da odstranimo ranjeni del. Tanjših korenin po možnosti ne obrežemo. Le predolge korenine moramo skrajšati na kakih 30 cm dolžine. Skrajšati moramo nadalje vse korenine, ki se križajo in odstraniti tiste, ki so pregoste.

Ako sadimo drevesa, ki imajo že obrezane korenine, tedaj moramo rez ponoviti do svežega lesa. Izsušeni les ne more srkati vodo in tako drevo navadno ne po-

ZANASE gospodinje

Kozarci se bodo zelo zelo svetili, če jih umijete s kisom, pomešanim s soljo in potem jih zbršite z laneno krpo. Vsi stekleni izdelki se pravzaprav lepo pomijejo v vodi, ki ji dodamo kis. Tudi okenske šipe zgube vse madeže, če jih pomijemo z vodo in kisom.

Če je med naraven lahko ugotovimo tako, če medu primešamo čist alkohol. Naravni med se v alkoholu popolnoma raztopi, medtem ko se med, ki so mu primešane razne druge snovi, ne raztopi.

Ljudje, ki mnogo stoje ali hodijo, odpravijo bolečine, če si vsak dan zjutraj in zvečer masirajo noge od prstov proti peti z mandeljevim oljem.

Zimsko obutev - gozjarice, škornje in podobno - najboljše shranite, če jih namažite z mešanico enega dela govejega olja in 3 delov ribjega olja.

Živila se tudi v vlažni kleti ne kvarijo, ako jih hranimo v omari, kamor smo postavili zabojček z živim apnom.

žene. Pri obrezovanju debelejših korenin moramo poziti, da napravimo rano čim manjšo. Torej moramo rezati počez, a ne poševno. Pri poševnem rezu konec korenine lahko segni in povzroči gnilobo cele korenine. Ko obrežemo korenine, pazimo, da so rezice obrnjene navzdol in nikakor ne navzgor.

Pri obrezovanju primemo z levico deblo pri korenjači in z desnico obrežimo korenino. Za obrezovanje uporabljamo dobre in ostre drvesne škarje.

Ko obrežemo korenine, moramo obrezati tudi veje. To je potrebno, da vzpostavimo ravnotežje med skrajšanimi koreninami in vejami. Veje navadno skrajšamo za polovico ali za dve tretjini dolžine. Pri obrezovanju vej pazimo, da ne puščamo dolgih čepov nad vrhnimi očesci, kakor tudi, da ne odrežemo preveč lesa pri očesu samem. Najbolje je, da napravimo rez v višini očesa, malo poševno navzdol. Paziti moramo nadalje, da vsa vrhna očesca pri stranskih vejah pridejo navzven. Tako bomo dobili lepo široke in košate vrhove. Vrhne oko pri glavni vrhni veji naj bo nad njeno sločino. Pri sortah, ki tvorijo viseče vrhove, je potrebno, da režemo veje na notranje vrhne oko.

(Se nadaljuje)

CENE NA DEBELO

ZIVINA ZA ZAKOL

	po kg.
Krave	L. 215 do 260
Voli	» 240 » 290
Jenice	» 240 » 310
Teleta	» 435 » 550
Jagnjeta	» 450 » 470
Kozličji	» 450 » 470
Ovce	» 150 » 170
Prašiči (100 kg)	» 310 » 330

ZIVINA ZA REJO

	po glavi
Krave mlekarice	L. 150000 do 200000
Jenice breje	» 140000 » 180000
Prašiči (12-20 kg)	» 5500 » 8000

PERUTNINA - ZAJCI - JAJCA

	po kg.
Piščeta	L. 550 do 575
Kokoši	» 550 » 600
Purani	» 525 » 575
Gosi	» 400 » 450
Zajci	» 300 » 330
Jajca (za 100)	» 2860 » 3100

ZITARICE

	po q.
Pšenica	L. 7100 do 7200
Sjerak	» 4750 » 4800
Oves	» 5600 » 5800
Rž	» 5400 » 5500
Ječmen	» 5500 » 5700

SADJE IN ZELENJAVA

	po kg.
Krompir	L. 32 do 45
Radik	» 120 » 150
Sedano	» 70 » 120
Jabuka	» 15 » 30
Hruške	» 25 » 50
Breskve	» 60 » 90

SIR IN MASLO

	po kg.
Sir do 2 meseca star	L. 410 do 460
Sir čez 2 meseca star	» 650 » 700
Mlekarniško maslo	» 930 » 960
Domače maslo	» 750 » 800

GRADBENI LES V HLODIH

	kubični meter
Bukev	L. 16000 do 18000
Smreka	» 20500 » 23000
Oreh	» 28000 » 30000
Jesen (jasen)	» 16000 » 19000
Češnja (češnjevnja)	» 15000 » 16000
Bor (buor)	» 12500 » 15000
Mecesen	» 20500 » 25000
Javor	» 22000 » 23000
Topol (tapu)	» 11000 » 12000
Dob	» 22000 » 24000
Hrast	» 25000 » 27000

DRVA IN OGLJE

	po q.
Bukova suhe	L. 900 do 1000
Bukova surove	» 750 » 850
Oglje	» 2900 » 3000

menjava DENARJA

Dolar USA	623
Sterlina papir	1685
Francoski frank (100)	146
Švicarski frank	145
Belgijski frank	1240
Avstrijski šiling	24
Nemška marka	152

ANTON INGOLIČ DEČEK Z DVE MA IMENOMA

Janko se je vso noč premetaval po postelji.

Ali ga Groth ni odpeljal sem samo zato, da ne bi mogla do njega prava mati? ga je obšlo sredi noči. Gotovo niti druga mati ne ve, da je tu, saj bi se sicer oglašila vsaj s pismom, s kartico. Groth ga je odpeljal sem naskrivaj, da, naskrivaj! Je spoznal z grozo. Hoče celo, da bi se vpisal v gimnazijo, da bi sploh ostal v tej veliki hiši. Hoče ga torej ločiti od prve in od druge matere.

S široko odprtimi očmi je strmel v strop, ki ga je osvetljevala medla svetloba nabreklih luči. Nestrpno je čakal zore, jutra, belega dne. Končno je le pozvonilo na hodniku in lahko je skočil iz postelje.

Med prvimi je odhitel dol v vežo. Vsako jutro so ležali na polici novi časopisi. Tega jutra ni bilo nobenega. Skrili so jih, je dognal. Tedaj pa je tudi vedel, zakaj so jih skrili in kakšno sodbo je izreklo sodišče.

Dopoldne je še rosilo, popoldne pa je veter razgnal oblake in pokazalo se je sonce. Dečki so se kot poporeli pognali v morje. Janko se je nekaj časa igral z njimi, kmalu pa se je umaknil na obrežje in od tam v senčnati vrt za dom. Hotel je biti sam. Hotel je preudariti, kaj naj stori.

Takoj za njim je prišel na vrt sveti Peregrin. Stopil je v senčnico in odprl svojo debelo knjigo. Janko je opazil, da ne bere, marveč pazi nanj. To ga je razjezilo. Kot vsi dečki njegove in sosedne sobe tudi on ni maral tega mrliškega bledega fanta, Hellriegelovega podrepanika, ki mu je bil vsak drugi stavek opomin in ki se še tako posrečeni šali ni niti nasmehnil. Začel se je ozirati po visoki živi meji, ki je obdajala vrt in sploh celoten prostor okoli doma. V svoje zadovoljstvo je opazil, da se je Sveti Peregrin zares takoj dvignil in stopil iz senčnice, čeprav se je delal, kakor da se za Janka ne zanima. Janko se je napotil proti železnim

vratom, ki so vodila na glavno cesto. Samo zato da bi izval svetega Peregrina, je prišel za kljuko.

Vrata so bila zaklenjena.

Tedaj pa je spoznal, kaj mu je storiti: pobegniti mora od tod, vrniti se mora k prvi, k pravi materi!

Poizkusil je še enkrat. Vrata so bila zares zaklenjena.

Za njim so se oglašili nagli koraki. Vedel je, čigavi so. Mora, mora proč od tod, proč od strogega gospoda Hellriegla in njegovega podrepanika svetega Peregrina! Mora tudi proč od Grotha, mora iz Heimdorfa, mora v Tentschach, na sončno reber, pod zelene planine!

Spelzal je na vrata.

Sveti Peregrin se je spustil v dir proti vratom.

»Kurt! Kam hočeš, Kurt?«

A Janko je bil že na oni strani. Ne da bi se menil za klice za seboj, je odhitel na cesto. Prijetno je bilo teči po gladki, asfaltirani cesti. Zaenkrat bo odhitel v ribiško vasio, je sklenil. Cesta vodi gotovo do nje in še dalje v Bremenhaven. V vasio pozna gostilničarja Boehma, dečka Vilija in ribiča Kronvogla. Naprosi jih bo, da mu pomagajo v Heimdorf. Mora k materi, k drugi materi, ki mu bo pomagala domov na Spodnje Stajersko!

Zdaj, ko je imel cilj pred seboj, je napel vse sile, da bi ušel dolgemu svetemu Peregrinu, ki je medtem odklepal vrata

in se spustil za njim. Janko je bil dober tekač, vendar je z grozo ugotavljal, da sveti Peregrin teče še hitreje. Razdalja med njima se je manjšala, Janku pa so postajale noge vse težje in težje.

»Kurt, čakaj, Kurt! V pogubo bežiš! V našem domu si na varnem. Zunaj te bodo tako ugrabili. Čuj!«

Janko se je ves zasopljeno ustavil.

»Kdo me bo ugrabil?«
»Kdo? Jugoslovani vendar!«
»Torej me je sodišče res prisodilo prvi materi?« je Janko vprašal zadihano.
Sveti Peregrin se je zmedel.
»Ne vem,« je pohitel. »Prav ničesar ne vem.«

»Jaz pa vem,« je dejal Janko s poudarkom. »Sodišče je razveljavilo prvo sodbo.«
»Če veš, kaj izprašuješ?« je sveti Peregrin jezno zaklical in Janka zgrabil za ramena. »Vrniva se!«

Janko se je po kratkem odporu vdal.

V njem pa je vrelo.

Prva mati ga gotovo išče. Prvič so ga skrili v ribiško vasio, zdaj v tale samotni dom. Prvič je bila druga mati z njim. Zakaj ni tudi zdaj odšla z njim? Torej hoče tudi ona, da bi živel med temi divjimi dečki, da bi poslušal nauke svetega Peregrina in govore gospoda Hellriegla? Jetnik je torej in njegova ječarja sta dva dolgina, gospod Hellriegel in sveti Peregrin!

Po večerji je dozorel sklep, ki se mu je bil porodil ob železnih trati: pobegniti bo. Skozi večna vrata in tudi skozi zadnja vrata ne more, pobegniti bo skozi okno ene izmed kopalnic v pritličju. Ko je na dvorišču, je že na vrtu. Z vrta pa je le nekaj skokov na cesto.

Naj samo zaspe tovariši, naj v sosedni sobi zaspi sveti Peregrin, naj v veži po-

za naše mlade bralce

F. S. FINZGAR:

LISICA IZROPA VAS

Sredi majnika je bilo, ko me je dedek povabil, da sem šel z njim na travnik. Suha krma nam je potekala, zato je bilo treba nakositi zelene za naši kravici. Veselo sem poskočil in se vpregel v samotežni kinkež na dveh kolesih. Ded si je pripasal oselnik in zadel na ramo koso in grablje. Ko je dokosil in naložil, je sedel pod lipo, da bi si natlačil čedro. Jaz sem se stisnil k njemu, prepričan, da zvem zgodbo. V tistem hipu sem zagledal, kako se je potegnulo iz rži nekaj rjavega.

»Ded, glejte kužka. Nekaj nese!«

»Kakšen kužek? To je lisica! Mladega zajčka nese.«

»Lisica?« sem se začudil. Dotlej še nobene nisem videl.

»Da, da, lisica tatava je. Glej jo, kako urno jo pobira proti Rebru. Zajčka nese mladčim, ki jih ima kje v Pečeh.«

»Kako je ujela zajčka?«

»Zajček je v rži spal, ko se je šla stara zajklja past. Lisica se je priplazila do njega in — čavš — po njem!«

»Revček zajček. Lisica je hudobna.«

»In pretkana, pretkana! Ko te vidim, kako komaj čakaš zgodbe o lisici, ti jo povem. Saj veš, kje je pri Lukancu?«

»Vem. Lukančev Janezek hodi z mano v šolo.«

»Tista hiša, kot veš, stoji prav blizu gmajne. Celó jato kokoši in piščancev imajo Lukančevi. Pri nobeni hiši jih ni toliko. No, in predlanskim se je zgodilo, da je iz vasi vsak dan izginila kokoš, tudi po dve; pri vseh hišah so jih pogrešali. Pri belem dnevu jih je zmanjkalo, ko so se pasla okrog domov. Gospodinje si jih že kar niso upale izpustiti iz kurnice. Ko so se ženske na večer sešle pri studencu, da natočijo vode za večerjo, so si pripovedovale o kurah ali piščancih, ki so izginili. Res ni bilo hiše, da ne bi bilo pri njej kaj ukradenó. Le Lukanca se je pohvalila, da niti ene kokoši ne pogreša. Vse so se čudile. »Tik gmajne ste. Če kradе lisica, bi ji bilo do tvojih kokoši najbližje.«

»Zato pravim in še rečem,« se oglasi druga gospodinja: »Kure nam krade kršena lisica. Čiganka najbrž.«

Žene so ugovarjale: »Čiganov že dolgo ni bilo videti.«

»Saj so v vasi ženske, ki niso nič boljše od čiganov.«

»No, no,« je ugovarjala Lazarica. »Ne sodi, če ne vidiš.«

Sosea ni odnehala. »Ali še pomnite rajno Zežljo? Saj nihče ni vedel, od kod jo je zaneslo k nam. Pred njo ni bila no-

vena kura varna. Na tele oči sem jo videla. Na trnek, ki ga je imela otvezena na vrvcu, je nataknila črva, deževnico, tudi zrno koruze. Šla je h kokošim: put, put, put! in vrgla črva. Kokoš po njem, trnek se ji je zapil v grlo — Zežlja je potegnila, hops, in kura je bila njena.«

Večer za večerom so se še vrstile pri napajalnem koritu ob studencu povesti gospodinjo o pogrešanih piščancih in kurah. Edino Lukanca je trdila, da svojo jato kur vsak večer prešteje in da ji dotlej še ne manjka nobena.

Šele čez kakšne tri tedne je Lukančev pastir odkril skritega tatu. Poznega popoldneva, ko se je že začelo mračiti, je gospodar Lukanca poslal pastirja s polja domov po sekiro. Oklestiti je hotel nekaj vej na lipi.

Pastir je pritekel domov. Na voglu hiše se je ustavil, kakor bi bil zmurnil. Pod mlatilnim podom nad obokanim hlevom je molila glavo čez zid lisica. Ko je videla, da ni nobene nevarnosti, je poklicala za sabo pet mladih lisičk, jih odpeljala po zidu do stopnic in hitro zbežala z njimi prek vrta v gmajno proti Pečem. Taka je zvitá lisičja butica. Vso vas je oropala, le pri Lukancu se ni dotaknila nobene kokoši, da niso izsledili nje in njene zalege.

Dolgo si me zamudil. Naglo se napreži, pojdiva!«

Ded mi je tiščal voziček in kadil čedro. Ko nisem odlegel z vprašanji, me je zavrnil: »Molči in vleci! Kdor pri delu klepetá, ni prida delavec. Hi, konjiček!«

Krokar in lisica

Krokar visoko na veji sedi,

skorjico sira v kljunu drži.

Tetko lisico skorja zamika,

pa stričku na veji se podobika:

»Kako ste krasni, naj me strela pri priti, če niste najlepši med lepimi ptiči.

Brez šale, če glas vam tako zveni,

kot vaše se perje lepo blešči,

najlepši med vsemi ste, ki tu žive.«

Od radosti vranu se taja srce.

Da zvonki svoj glas pokazal bi,

široko zine — sir izpusti.

Lisica ga zgrabi. »Noben sladkač,«

poroga se vranu, »gospod črnač,

častil te zastonj, brez namenov ne bo:

ti nauki za sira se kos dobó.«

Da več na led ne pojde, skesan

roti se naš poparjeni vran.

tihnejo vojaški koraki gospoda Hellriegla!

Toda kot nalašč tovariši to noč niso hoteli zaspati. Glavni predmet njihovega razgovora je bila »Operacija Siegfried«, največja bojna igra teh počitnic. Kot jim je gospod Hellriegel zvečer razložil, bo pri »Operaciji Siegfried« sodeloval celo helikopter.

»Zaspimo, tovariši, zaspimo!« jih je začel miriti Janko, ker svetega Peregrina ni bilo od nikoder.

Njegove besede so seveda kaj malo zalegle. Nasprotno, lotili so se njega, češ kaj se zadnje dni drži tako čmeravo.

Slednjič so le drug za drugim utihnili in zasпали. Tudi sicer ni bilo v domu slišati nobenega glasu več. Janko je slišal le svoje srce, kako mu je v prsih razbijało glasno, naravnost izdajalsko.

Ko ga je nekoliko umiril, se je oprezno dvignil, se naglo oblekel, čevlje vzel v roke, se ozrl po posteljah, zadržanim dihom prislunil na vse strani in stopil k vratom. Neslišno jih je odprl in spet zaprl. Na dolgem, ozkem hodniku so gorele nočne luči. Tu in tam se je slišalo smrčanje, se oglašal kak vzdih, sicer ni bilo slišati glasu.

Še trenutek in že je odhitel po hodniku do stopnišča in se spustil po stopnicah v pritličje. Tu je vladala mrtva tišina. Hušnil je v kopalnico. Zlahka je splezal na okno. Zunaj jn bila mesečina, a vetrovna noč. Mogočni hrasti vzdolž žive meje so

grozljivo šumeli, vendar se ni ustrašil njihovega šumenja. Spustil se je z okna na dvorišče, počakal trenutek in odhitel k vrtu.

Še preden je prišel do žičnatega plota, ki je z dvoriščne strani obdajal vrt, je zaslišal človeške glasove. Obstal je kot pribit. Glasovi so prihajali iz senčnice. Zagledal je v senčnici luč in dve visoki, suhi postavi, ki sta se sklanjali nad velik papir. Bila sta gospod Hellriegel in sveti Peregrin! Ukvarjala sta se z »Operacijo Siegfried«.

Kaj zdaj? se je vprašal v stiski. Pot do ceste mu je bila zaprta, tudi pot nazaj v dom. Sicer pa nazaj ne gre!

Nekaj trenutkov je kot odrevenel čepel za manjšim grmom. Ko se mu je srce nekoliko umirilo, je zaslišal poleg šumenja hrastov tudi šumenje morja. Jadrnica! ga je prešlo kot blisk.

Ne da bi še kaj pomišljal, se je po štirih spazil na drugo stran doma.

Pred njim se je v mesečini zableščalo brezkončno morje. Obe jadrnici v zalivu sta ga naravnost vabil. Ko je prej včasih ponoči opazoval valujoče morje, ga je bilo groza, zdaj se mu je zdelo prijazno, ustrežljivo.

Nekaj skokov in bil je na pomolu. Odvezal je prvo jadrnico in skočil vanjo. Nekaj časa se je vrtel v zalivu, ker ni mogel takoj ujeti vetra, slednjič pa so se jadra le napela in jadrnica je poletela od obale.

VIDA JERAJ:

PEVEC

Suknjica, črn baržun,
v nogo pa bos,
zlata piščalka, kljun,
to vam je kos!

Danes tu, jutri tam,
bor ali hrast,
da le ne zajde kam
v zanko in past!

Zvižga, prepeva si,
ni mu do kron,
nič mu za vinar ni,
vse da zastonj!

DRAGOTIN KETTE:

Sultan in Kužek

Bahal se pred Sultanom kužek nocoj bahal se, takole je pravil:

»Kaj ti še ne veš, da gospod me je moj za prvega kužka postavil?

Zato ker znam stati na zadnjih nogah, in ravno stojim, kot pri puški,

in skakati, skakati znam, da je strah, zato sem jaz prvi med kučki!«

In mnogo se je naš kužek bahal, — a Sultan ničesar ni takega znal ...

Tu pride natihoma izza ograje

volčina hudobnih, žarečih oči,
da bi se ovčicam prikrađel do staje
in spet imel enkrat masne gosti.
Hej!... Ti jo pobriše zdaj kužek v dvorišče
in cviliti in joka pred durimi tam,
da bi ga spustili na varno ležišče,
in nič ni umetnika cviliti sram.

Z olajšanjem je gledal na veliko, hladno stavbo tam na obali, ki se je naglo oddaljevala, z grozo pa na valove, ki so naraščali in vse bolj grozljivo šumeli okoli njega. Vendar na vrnitev ni mislil. Z jadrni je zajel še več vetra, da bi čimprej priplul v ribiško vasico.

12. Slovo.

Naslednje jutro je stopil v Hannoveru iz vlaka. Na vlaku je tako trdno zaspal, da bi se odpeljal dalje, če ga ne bi bila zbudila postarana ženica, ki je od Bremenhavena, kjer ga je vprašala, kam se pelje, bedela nad njim. Zdaj si je na prostranem peronu, kjer je mrgolelo potnikov, nael zaspane oči in se začudeno oziral naokoli. Torej res ni več jetnik gospoda Hellriegla in svetega Peregrina?

Preril se je s postaje. Po kratkem obotavljanju je stopil v cestno železnico in se odpeljal v Heimdorf.

Toda, se je domislil med vožnjo, gospod Hellriegel je dejal, da se je imati odpeljala z Grothom v Porurje. Kljub temu je nadaljeval vožnjo. Saj je bil prepričan, da je mati doma in da tudi Groth ni šel nikamor.

Res, že od daleč je zagledal odprta okna njihovega stanovanja.

Odleglo mu je, obenem pa ga stisnilo pri srcu. Je mati sama? Grothu ne sme priti pred oči. Ob tem času Groth navadno odhaja od doma. Najbolje je, da pogleda, če je avtomobil še v garaži. Izogibajoč se ljudi, se je priplazil na

FRAN MILČINSKI:

BUTALSKI ZAJEC

Tale zgodba ni kdo ve kako imenitna, povem jo le, ker se mi je sanjala. Včasih se mi kake storije sanjajo, pa ni nobena dosti prida.

O butalskem zajcu se mi je sanjalo tole:

Privadil se je bil v deteljo in je Butalec nič koliko bolelo srce, ko so videli požrešno žival, kako se jim suče po deteljišću.

Majali so glave in moževali, kaj naj store, da preženo zajca iz detelje in ga preženo brez škode za deteljo, pa tudi brez škode za zajca, ki pečen takisto ne bo brez koristi.

Majali so glave in moževali teden dni in še teden dni in so sklenili tako: Najprej naj se zajcu detelja prepove z lepo besedo — morebiti bo pomagala. In da ne bo zamere, naj se da živali primeren rok, do tega roka se mora izseliti. Če se ne bo, bodo vnovič stopili vkup in sklenili, kaj bo potem.

A Sultan — ni tak! On pograbi volka za vrat ga pograbi, zmikasti, da mu je za vedno vsa prešla še kdaj se tu plaziti krasti... Ha, kužek, si videl, kako si ti stal ravno pri nabasani puški? Si videl, kako si se tresel in bal, ti kužek, ti prvi med kučki?...

FRAN MILČINSKI:

Butalec je prodajal osla

Imel je Butalec osla, ki se je rad upiral delu. Pa je sklenil gospodar, da ga proda, in ga je postavil na semenj.

Pride mimo sejmar. Otiplje osla spredaj in zadaj in pravi: »Sivec je pripraven, samo da bi mu bil rep malo krajši!«

Sejmar stopi naprej po sejmu. Butalec pa ne bodi len, seže po nož in odreže oslu repa za dobro dlan, češ, zdajle rep ne bo predolg, zdajle bo sivec kmalu našel kupca!

Res ni trajalo dolgo časa, ko se ustavi drug sejmar. Tudi njemu je osel všeč — noge, vrat, vse mu ugaja, samo rep ne — in pravi: »Kupil bi žival, ni napačna! Škoda le, da nima repa!«

»O,« pravi Butalec, »če vam je drugače po volji, zaradi repa se kupčija ne bo razdrla, rep je tukajle!«

In je segel v torbo in sejmarju pod nos pomolil odrezani rep.

dvorišče, ki je bilo še popolnoma prazno. Garaža je bila zaklenjena, toda skozi razpoko v vratih je zagledal avtomobil. Torej je Groth še doma! Naglo se je potegnil za garažo.

Vrgel se je v njen objem.

Čakanje med steklovino in koprivami ni bilo prijetno. Hiša se je počasi prebujala. Na balkonu in na dvorišču so prihajali odrasli in otroci. Vsaokogar je poznal, tega po glasu, onega po hoji. Slednjič je prišel Groth. Odklenil je garažo,

Tako so dejali in ukazali policaju in ko je prišla nedelja, se je pokrtil policaj s kapo in je stopil na občinsko pot od deteljišću. Z mogočnim glasom je dal zajcu na znanje, da so butalski možje sklenili tako, da se mu najstrože in v nepreklicno prepove deteljišče; izseliti da se mora iz detelje v hosto, to pa najkasneje v štirinajstih dneh in tako gotovo, ker bi drugače lahko prišlo drugače in se ne ve, kako bi prišlo. Verno so Butalci poslušali oklic. Potem so štel dneve in čakali, kaj bo: ali se bo zajec pokoril oklicu ali se bo drznil, da se mu ne bo? To bi bil punt!

Tekli so dnevi, preteklo jih je štirinajst, tedaj je detelja zrasla tako visoko, da

iznad nje ni bilo videti zajca, tudi ne, kadar se je sladke detelje pljan postavljaj na glavo.

Pa ko Butalci zajca niso videli, so dejali »Hvala bogu, ni ga več!« in so bili veseli.

In je takih ljudi povsod dosti: česar ne vidijo ali ne marajo videti, pa pravijo, da ni.

OTON ŽUPANČIČ:

USPAVANKA

Kaj bo sinku sen prineslo?

Ptičje krilo, tenko veslo,

ali kita rožmarina?

Aja tuta, nana nina!

Krilo se je utrudilo,

veslo se je polomilo,

suha kita rožmarina —

aja tuta, nana nina!

Odgovorni urednik: Tedoldi Vojmir

Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica